

Urbano planiranje i zdravlje

Gospodarski, društveni i kulturni razvitak svakoga grada i naseljenog mjesta neposredno je ovisan o zdravlju stanovnika. Urbanisti i urbano planiranje imaju u tome beskrajno važnu ulogu

Urbanizam je multidisciplinarna znanost koja se bavi prostornim uređenjem novih i postojećih gradova i naselja te proučavanjem njihova razvoja, strukture i života u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Kao multidisciplinarna znanost urbanizam uključuje geografiju, ekonomiju, sociologiju, ekologiju, promet, filozofiju, pravo, medicinu i mnoge druge znanosti. Često se poistovjećuju prostorni i urbani plan i planiranje, ali postoji bitna razlika. Prostorno planiranje i prostorni plan obuhvaća šire područje a ne samo grad i naselje. Prostorno planiranje je »optimalni raspored ljudi, dobara i djelatnosti radi njihove optimalne upotrebe« u određenom prostornom obuhvatu, a sve u skladu sa zakonskom regulativom i specifičnim ekološkim, gospodarskim, društvenim i kulturnim uvjetima. Urbano planiranje vezano je za institucionalni proces donošenja odluka, za sadašnju i buduću namjenu zemljišta i građevina unutar obuhvata grada i naseljenog mjesta.

U 19. stoljeću potreba za sprečavanjem čestih epidemija u industrijaliziranim urbanim područjima vodi u blisko povezivanje javnog zdravstva i urbanog planiranja uz procjenu i osiguravanje sadašnjih i budućih potreba zajednice. Takav pristup je aktualan i danas.

Prema SZO-u, u praksi, možemo govoriti o razinama utjecaja urbanog planiranja na zdravlje:

Prva razina – Individualno ponašanje i stil života Fizičko okruženje, oblikovano odredbama dokumenta uređenja prostora i plana, može olakšati ili onemogućiti zdrav stil života. Sklonost ljudi šetnji, vožnji biciklom ili boravku u prirodi zavisi o mogućnosti, kvaliteti i sigurnosti pješačkih i biciklističkih staza te dostupnosti lokalnog otvorenog prostora. To je vrlo važno kod djece, jer se navika redovitog i zdravog vježbanja stvara u ranom djetinjstvu i traje cijeli život. Redovita vježba štiti ljudski organizam od srčanih

Što je »Zajednica«?

Zajednica je specifična grupa ljudi koja živi na geografski definiranom području, koja dijeli zajedničku kulturu, sustav vrijednosti i društvene norme i ima uređenu socijalnu strukturu koja počiva na odnosima što su se unutar nje razvijali tijekom određenog vremenskog perioda. Članovi zajednice dobivaju osobni i društveni identitet dijeljenjem zajedničkih vjerovanja, vrijednosti i normi koje je zajednica razvijala u prošlosti, no koje se mogu modificirati u budućnosti. Članovi zajednice pokazuju određenu razinu osviještenosti u smislu postojanja zajedničkog, grupnog identiteta, dijele zajedničke potrebe kao i predanost, motiviranost za njihovo ostvarivanje.

bolesti, pretilosti, smanjuje mogućnost obojenja od dijabetesa i drugih »civilizacijskih« bolesti. Zdrav stil života stvara osjećaj blagostanja i štiti od depresije.

Druga razina – Socijalni i društveni utjecaji Druga razina utjecaja na osobno zdravlje uključuje utjecaje društva i zajednice: urbano planiranje može dovesti do uništenja društvenih mreža ili može predvidjeti uvjete za bogat društveni život. Mjesne mreže uzajamne potpore i prijateljstava ovise o postojanju zajedničkih aktivnosti i mjesta za sastajanje, kao što su: čitaonice, kazališta, škole, pošte, kafići, sigurne ulice... Podržavanje mjesne mreže uzajamne potpore i prijateljstava ovisi djelomično o skladnoj dugoročnoj strategiji stanovanja, gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja i prometa. Društvena je podrška naročito važna za najugroženije grupe. Osobe iz društveno ugroženih grupa sklonije su depresiji, imaju

češće komplikacije u trudnoći i veću učestalost srčanih kroničnih bolesti.

Treća razina – Lokalni strukturalni uvjeti Na trećoj razini utjecaja – politika planiranja izravno utječe na osobno zdravlje i to na više načina: nedostatak stambenih građevina odgovarajuće kvalitete može voditi stresnom stanovanju

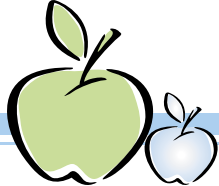
i većoj potrošnji energenata; mogućnost zapošljavanja može pomoći u ublažavanju siromaštva, depresije i posljedica slaba zdravlja uvjetovana nezaposlenošću; dostupne urbane strukture, zajedno s učinkovitim i jeftinim sustavom prijevoza mogu smanjiti probleme društvene isključenosti i otvoriti nove mogućnosti siromašnim i manje pokretnim osobama.

Četvrta razina – Opći društveno-gospodarski, kulturni i okolišni uvjeti Na najširoj razini utjecaja, lokalno urbano planiranje utječe na kvalitetu zraka, vode i tla. Također utječe i na emisiju stakleničkih plinova, osobito na emisije iz građevina i prometa te tako djeluje i na zdravstvene rizike od brzih klimatskih promjena.

Urbanisti svojim radom utječu na 12 glavnih preduvjeta za zdravlje, a to su: zdrav stil života, društvena povezanost, kvaliteta stanovanja, zapošljavanje, pristupačnost, proizvodnja zdrave hrane na lokalnoj razini, sigurnost, ravnopravnost, kvaliteta zraka i estetika, kvaliteta vode i odvodnje, kvaliteta zemlje i mineralnih resursa i klima.

Urbano planiranje, zdravlje i održivi razvoj tijesno su povezani, a izostanak razvoja nepovoljno utječe na zdravlje ljudi odnosno na gospodarski, društveni i kulturni razvoj. Unatoč tome, razvoj može štetiti društvenom i fizičkom okruženju i može imati negativni utjecaj na zdravlje.

U kontekstu pokreta Zdravih gradova SZO zdravo urbano planiranje pojavilo se kao značajna tema u 3. fazi europskog projekta (od 1998. – 2002. godine). Na međunarodnoj konferenciji Zdravih gradova u Belfastu u listopadu 2003. godine predloženo je da zdravo urbano planiranje ostane jednom od

centralnih tema pokreta i u 4. fazi. Cilj je zdravog urbanog planiranja potaknuti i usmjeriti urbaniste da pri planiranju i radu uzimaju u obzir načela očuvanja i unapređenja okoliša, zdravlja i potreba korisnika prostora te da maksimalno uključuju zajednicu u postupke izrade i donošenja dokumenata prostornog uređenja.

Zdravo urbano planiranje ostvarujemo uključivanjem ciljeva postizanja boljeg zdravlja u sve dokumente prostornog uređenja na razini lokalne i državne uprave, provođenjem dokumenata prostornog uređenja koji promiču zdravlje, edukacijom te razvijanjem samosvijesti i osjećaja pripadnosti prostoru i zajednici i konačno stvarnim uključivanjem korisnika prostora u postupak donošenja dokumenata prostornog uređenja.

Zdravo urbano planiranje uključuje praksu urbanog planiranja koja unapređuje zdravlje i blagostanje i ima mnogo toga zajedničkoga s načelima održiva razvoja. Zdravo urbano planiranje znači usmjeravanje rada urbanista u planiranju na korisnike prostora i način na koji oni koriste svoj okoliš (javni sadržaji), a ne samo usmjeravanje na izgradnju zgrada i gospodarstva te stvaranje spektakularnog vizualnog dojma i oblika.

Zdravo urbano planiranje upućuje na potrebu za ravnopravnošću i suradnjom u procesu odlučivanja (to uključuje intersektorsku suradnju i sudjelovanje zajednice).

U promicanju ravnopravnosti u središtu zdravog urbanog planiranja treba biti potreba za provođenjem politike koja ima za cilj poboljšanje životnog standarda dijela populacije s posebnim potrebama. Pri tome je važno imati na umu različitost strukture stanovnika grada.

U većini slučajeva pravne osobe zadužene za urbano planiranje nisu jedino odgovorne za faktore koji se odnose na planiranje zdravlja urbane okoline, te je zbog toga nužna suradnja. U suradnju je potrebno uključiti društvene i gospodarske ustanove, kao i organizacije za zaštitu okoliša. Vrlo je važan suradnički pristup u ostvarivanju dogovorenih ciljeva. Suradnja u urbanom planiranju uključuje različite pristupe u donošenju odluka, kao i svjesno uključivanje zajednice. Dio tog procesa traži identificiranje ulagača koji će moći objektivno odlučivati.

Projekt Zdravih gradova ističe i uvažava zdravo urbano planiranje kao polazište za realizaciju zdravih gradova, a urbanisti trebaju preuzeti zahtjevnju ulogu kreiranja zdravih gradova. Mreža Zdravih gradova diljem Europe i svijeta pruža okosnicu i podršku za promicanje zdravlja primjenom zdravog urbanog planiranja, ali svaka gradska uprava može, treba i mora staviti ciljeve zdravlja u srž procesa donošenja odluka i učiniti zdravo urbano planiranje stvarnim.

Rezultati zdravog urbanog planiranja vidljivi su kroz poboljšano zdravlje stanovnika, veće zadovoljstvo svih korisnika prostora, promjenu stila života korištenjem kvalitete

tnih gospodarskih, društvenih i kulturnih sadržaja u prostoru, smanjenje troškova za zdravstvenu zaštitu, smanjenje komunalnih troškova grada smanjenjem destruktivnih ponašanja prema komunalnoj opremi, održivi razvoj koji ukazuje na uvažavanje načela vezanih za: okoliš, budućnost, kvalitetu života, pravičnost, načelo predostrožnosti i holističko/sveobuhvatno razmišljanje.

U 21. stoljeću ponovno se potvrđuje iskonska veza zdravlja i urbanog planiranja. SZO objedinjuje zdravlje i urbano planiranje novom metodom rada – zdravo urbano planiranje i pokret Zdravi grad, a kao polazište primjenjuju se pozitivni učinci urbanog planiranja na zdravlje. Gospodarski, društveni i

kulturni razvoj svakoga grada i naseljenog mjesta neposredno je ovisan o zdravlju stanovnika. U osiguranju kvalitete gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja te razvoja okoliša, zdravlja stanovnika i održivog razvoja urbanisti i urbano planiranje imaju beskrajno važnu ulogu. No i sami stanovnici, aktivnim sudjelovanjem u procesu urbanog planiranja, moraju preuzeti svoj dio odgovornosti. Time će još dodatno ostvariti utjecaj na pozitivna kretanja gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja vlastite zajednice.

Mandica Sanković, dipl. ing. arh.,
Gradsko poglavarstvo Vinkovci
mandica.sankovic@vk.htnet.hr